

FILIP MÜLLER

SONDERBEHANDLUNG

ALEBO

ZVLÁŠTNE ZAOBCHÁDZANIE

MARENČIN PT

SONDERBEHANDLUNG

alebo

ZVLÁŠTNE ZAOBCHÁDZANIE

FILIP MÜLLER

Sonderbehandlung

alebo

ZVLÁŠTNE ZAOBCHÁDZANIE

Tri roky v osvienčimských krematóriách
a plynových komorách

MARENČIN PT

*Otváraj ústa za nemého,
za právo všetkých slabých.*

(Šalamún, Príslovia 31.8)

Kniha vyšla s finančnou podporou fondu na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

Copyright © Filip Müller – heirs, 1979
© Marenčin PT, spol. s r. o., Bratislava, 2019
Jelenia 6, 811 05 Bratislava
marencin@marencin.sk www.marencin.sk
Translation © Marta Ličková, 2019
Cover © Marenčin Media, 2019
Layout © Marta Blehová, 2019
Epilogue © Andreas Kilian
770. publikácia
1. vydanie

ISBN 978-80-569-0230-1 (viaz.)
ISBN 978-80-569-0231-8 (ePDF)
ISBN 978-80-569-0232-5 (ePub)

V tejto súvislosti a v tomto najužšom kruhu si dovoľujem poukázať na jednu otázku, ktorú ste vy, moji stranícki súdruhovia, všetci považovali za samozrejmu, ktorá sa však pre mňa stala najťažšou otázkou môjho života, na židovskú otázku. Vy všetci pokladáte za samozrejmé a potešiteľné, že vo vašom kraji už nie sú nijakí židia. Všetkým nemeckým ľuďom – až na jednotlivé výnimky – je jasné aj to, že by sme bombové útoky a bremeno štvrtého a možno aj piateho a šiesteho nadchádzajúceho vojnového roka doteraz ani do budúcnosti neuniesli, keby v tele nášho národa ešte vždy hlodal ten rozvratný mor. „Židov musíme vyhubiť“ – to sa, vážení páni, ľahko vypovie takýmito niekoľkými stručnými slovami. Ale pre toho, kto musí to, čo požaduje, uskutočniť, je to najtvrdšia a najťažšia vec na svete.

— — —

Prosím vás, aby ste si to, čo vám v tomto kruhu hovorím, skutočne len vypočuli a nikdy o tom nehovorili. Stojíme teraz pred otázkou: ako je to so ženami a deťmi? Rozhodol som sa, že aj tu treba nájsť úplne jasné riešenie. Domnievam sa totiž, že nie som oprávnený vyhubiť mužov – inými slovami, zabiť ich (!) či dať ich zabiť – a pripustiť, aby pred očami našich synov a vnukov vyrastali pomstiteľia stelesnení v deťoch. Museli sme prijať ťažké rozhodnutie, že tento národ vyhladíme z povrchu zeme. Pre organizáciu, ktorá musela toto poslanie splniť, to bola najťažšia úloha, akú sme dosiaľ mali. Splnili sme ju, bez toho – myslím, že to môžem povedať –, že by naši muži a naši vodcovia utrpeli ujmu na duchu a duši.

Z prejavu Heinricha Himmlera pred ríšskymi gauleitermi
v Posen 6. 10. 1943

PRVÝ RAZ V PLYNOVEJ KOMORE

Bolo to jednej nedele v máji 1942. Žiarivé lúče jarného slnka sa ťažko predierali cez ranný opar a svietili na dvor bloku II. Tam sme sa asi s 500 ďalšími väzňami zoradili do desiatich radov, aby sme si podľa platných osvienčimských zvyklostí užívali nedeľný odpočinok. Ponad dvor sa rozliehal zachrípnutý, mocný hlas. Hore na schodoch vedúcich do bloku stál blokový pisár Vacek. Odtiaľ dovidel do všetkých kútov dvora a mohol vydávať svoje úsečné povely: „Pozor! Nasadiť čiapky! Čiapky dolu! Pohyb!!!“

V tomto miniatúrnom svete absolútneho zla bol on malým vládcom. Zelené výložky na jeho väzenskom mundúre prezrádzali minulosť profesionálneho zločinca.

Už stokrát opakoval pred nami svoje stereotypné povely a striehol jastrabím okom, ako ich plníme. Na povel „Čiapky dolu!“ sme strhli ploché čiapky z vyholených hláv a plesli sme nimi dlaňou o pravé stehno. Podľa Vacekovej predstavy to muselo znieť ako plesnutie bičom, inak sa úkon musel opakovať dovtedy, kým nebol spokojný. Na prvý pohľad sa mohlo zdať, že na tomto tupom drile, pripomínajúcom cvičenie regrútov, nebolo nič mimoriadne.

Ibaže táto metóda drezúry poskytovala Vacekovi vytúženú zámienku na to, aby mohol väzňov dobiť na smrť.

Jeho prvou obeťou bol Nándor Delikát, otec štyroch detí, ktorý mal pravú ruku ochrnutú. Živil sa v mojom rodnom

meste Sereď nad Váhom tým, že v synagóge za almužnu odriekal kadiš, modlitbu za zosnulých. Nuž ako by bol mohol povely „Nasadiť čiapky! Čiapky dolu!“ dokonale vykonať?

Vacek sa vrhol na invalida a vliekol ho cez dvor až k susednému baraku. Tam ho postavil tvárou k múru. Druhý, s ktorým naložil takisto, bol nahluchlý krajčír Mendel Weimann, ktorý o zlomok sekundy neskôr zrazil päty svojich drevákov.

Vacek pokračoval v execírke ďalej. Keď to už naozaj klapalo, každý čakal, že už sa ten nezmyselný dril napokon skončí. Ale Vacekovi tí dvaja kandidáti smrti ešte nestačili. Vybral si z radov svojich otrokov ďalšie obete. Zámienky už nehľadal. Dlhý nos, okuliare s hrubými sklami, čiapka nakrivo, alebo hocičo iné, čo sa mu nepozdávalo, to všetko bol preňho dostatočný dôvod, aby jedného po druhom vytrhol z radov a postavil k stene. A či tušili, že udrela ich posledná hodina?

Pretože tu nebolo súcitu s chromými, hluchými, slepými a nevládnymi. Tu neplatilo desať Božích prikázaní, základy humanity, Osvienčim bol miestom s vlastnými zákonmi a smrťiacimi úchylkami. Tu ste mohli za zlaté zuby dostať tanier repovej polievky, tu táborový orchester nevyhrával rezké pochody len vtedy, keď väzni nastupovali do roboty, ale aj večer, keď vyčerpaní a zničení dovliekli do tábora mŕtvych kamarátov. Tu dostávali kápovia prémie a benefity, keď decimovali svoje komandá. Ako to robili, bola ich vec. Existoval blok 10, kde sterilizovali ženy, a v inom bloku kastrovali mužov. Osvienčim bol miestom, kde sa hovorilo všetkými európskymi jazykmi, bol však aj miestom, kde ľudia neumierali iba hladom, na choroby a epidémie, ale ich aj zabíjali, usmrcovali fenolovými injekciami do srdca alebo nahnali do plynových komôr. Tento prekliaty kus zeme vo Východnej Európe bol pod vládou SS, ktorá sa považovala za elitu národa, čo daroval svetu nielen Goetheho, Schillera, Mendelssohna, ale aj Adolfa Hitlera ako vodcu. Poľský Oswiencim, z ktorého Nemci urobili Auschwitz, sa stal peklom a koho sem zavialo, bol definitívne opustený Bohom aj ľuďmi.

Tridsiati „vyvolení“ stáli teda pri múre. Vacek a jeho služobníci, izbová služba, im rozkázali nastúpiť do piatich radov. Za našimi chrbtami teraz prepuklo čosi, čo sa v Osvienčime volalo „šport“.

„Poklusom! Pochodom. Pochodom! K zemi! Vztyk, pochodom – v chod! K zemi! Plaziť sa! Vztyk, pochodom – v chod! Poskokom vpred! Poklusom! Pochodom – v chod! Čelom vzad. Pochodom – v chod!“ Úbohých väzňov hnali ako na štvani. Hádzali sa na zem, plazili sa, znova vyskočili, poskakovali s rukami vystretými dopredu, dychčiac obiehali do kruhu a narážali do seba, aby sa vyhli úderom, ktoré na nich neprestajne dopadali. Tváre im od námahy očerveneli, po čele a po chrbte im cícerkom stekal pot a miešal sa s krvou, čo im vymokala od nespočetných úderov. Len neostať ležať! Kto to urobil, bol stratený. Dorazil ho jeden, alebo, ak bolo treba, aj viac úderov gumeným obuškom. Mnohí sa už vzdali. Viac ako polovica ležala nehybne na zemi, hoci ešte ubehlo iba dvadsať minút. „Poklusom, pochodom – v chod! K zemi! Vztyk! Pochodom – v chod! Poskokom! Vztyk, pochodom – v chod! K zemi Plaziť sa!“ Povedy sa sypali bleskovo jeden za druhým. Tí, čo ešte žili, sa pokúšali z posledných síl plniť rozkazy. Lenže veľmi skoro aj tí poslední vo svojich štráfkovaných uniformách nehybne ležali na zemi a katovi paholci ich dobíjali na smrť. Vacekov krvilačný pohľad blúdil po žatve smrti. Potom si utrel spotené čelo. Bolo na ňom vidieť, že je spokojný so svojou prácou. Úšklábok mu znetvoril tvár a ešte vždy nebezpečne blýskal očami. Nebolo ťažko uhádnuť, že by každému z nás dožičil rovnaký osud. Potom sa pomaly obzrel doľava, akoby sa vôbec nič nestalo. Medzitým ta poznášali mŕtvych a položili ich vedľa seba na chrbát. Ruky mali prekřížené na prsiach a otvorenými očami sa spýtavo pozerali do neba. Vacek a jeho služobníci boli navidomoči spokojní s vykonaným dielom.

Službukonajúci SS-rottenführer Schlage sa po celý čas tváril, akoby sa ho táto vražedná akcia vonkoncom netýkala. Zopár

ráz zmizol v bloku a znova sa vynoril na vrchnom schode. Odtiaľ sledoval svojho blokového pisára Vaceka, aby si bol istý, že nepoľavil vo svojej aktivite. Inak by bol koniec jeho zdanlivej nezaujatosti a sám osobne by ukázal, ako má vyzeráť správny osviečimský „šport“.

Odkiaľsi spomedzi našich radov som začul mrmlanie. Registroval som ho len mimochodom, pretože všetku pozornosť som sústreďoval na to, aby som bol nenápadný. Vo svojej vtedajšej naivite som si myslel, že bezvýhradnou poslušnosťou a plnením rozkazov možno prispieť k tomu, aby sa tieto diabolské muky skrátili.

Spočiatku nezrozumiteľné mrmlanie sa zmenilo na zreteľne zrozumiteľnú samovravu: „Pane Bože, kde to sme, čo sa tu vlastne deje? Väzni zabíjajú svojich spoluväzňov. Nadriadení o tom určite nič nevedia. Protestu...“ Samovravu prerušil ďalší príval povelov. „Pozor! Nasadiť čiapky! Čiapky dolu! Pohyb!“

Vacek si spomedzi nastúpených znova vyhlíadal štyroch väzňov. Netrvalo dlho, a aj oni ležali na kope mŕtvol. „Nie, to nemôže byť pravda. Veď to je hrôza. Tu vraždia nevinných ľudí!“ Poobzeral som sa, odkiaľ prichádzajú tie slová a kto si to rozpráva sám pre seba.

Bol to Dr. Albert Paskus. Rodák zo Serede, kde bol známy ako čestný človek a vysoko vážený advokát, znalec židovskej literatúry, ktorý sa vždy usiloval tvrdosť zákona zmierniť v záujme tých slabších. Dr. Paskus prišiel do Osvienčimu sotva pred mesiacom, tak ako ja, a patrila medzi tých, ktorí si príliš pomaly uvedomovali tvrdú realitu. Ešte nezistil, že v Osvienčime neplatia predstavy o svete a prikázania, ktoré sú základom civilizácie. Paskus bol pevne presvedčený, že vražd sa dopúšťajú svojvoľne funkcionári spomedzi väzňov bez vedomia SS-führerov. S jeho predstavou o práve jednoducho nešlo dohromady, že väzni bezdôvodne ubíjajú na smrť svojich spoluväzňov. Ešte nepochopil, že sa nachádzame na takom mieste, kde väzeň nie je nič iné ako divá zver. Hodiny a hodiny trvajúci nedeľný dril sa napokon

skončil. Začali sme sa zoraďovať na kontrolný apel. Blokový pisár Vacek zostupoval dolu schodmi a bliakal svoje stereotypné povel: „Pozor! Nasadiť čiapky! Priamo hľad!“ Najprv spočítal zoradených väzňov, potom zabitých, ktorí ležali vedľa seba v kúte dvora. Výsledok naškriabal na ceduľu a odovzdal starostovi bloku. Na povel: „Čiapky dolu!“ sme strhli z hláv ufúľané čiapky a plesli sme nimi o švík nohavíc. Zosynchronizované plesnutie bolo pre Vaceka dôkazom, že krvavá generálka splnila svoj účel.

Rottenführer Schlage, stojaci vo dverách bloku, nato odmerane zostúpil po schodoch. Dolu na dvore prevzal hlásenie starostu bloku a začal kontrolovať, či čísla sedia, postavil sa k ľavému krídlu presne vyrovnaných radov a odpočítaval väzňov. Hrobové ticho prerušoval iba štebot lastovičiek, ktoré poletovali nad nami. Vtom sa za všeobecného rozruchu pretisol cez rady Dr. Paskus a zastal tri kroky pred Schlagem. Stál v pozore, nebojácne pozeral esesákovi do očí a úprimne pobúrený podal hlásenie: „Pán komandant, ako človek a právnik vám hlásim, že tento blokový pisár,“ pritom ukázal na Vaceka, „bezdôvodne zabil nevinných ľudí. Ležia tamto na hromade. Som presvedčený, že týchto väzňov zabil bez vedomia nadriadených a štátnych orgánov. Poslali nás sem pracovať, a nie nato, aby nás pozabíjali. Prezident slovenského štátu, monsignor Tiso, sa sám osobne zaručil za našu bezpečnosť.“

Preto vás žiadam, aby ste to, čo sa tu stalo, dali vyšetriť a postarali sa o potrestanie vinníkov.“

Keď Paskus prednášal svoju sťažnosť, zavládlo také ticho, že by bolo počuť aj spadnutý špendlík. Väzni, ohromení odvahou a občianskou statočnosťou jedného z nich, so zatajeným dychom hľadeli na Schlageho. Ale aj jeho natoľko prekvapilo väznovo správanie, že chvíľu stál oproti Dr. Paskusovi ako skamenená socha. Tvár a šija mu od zlosti a rozčúlenia podbehli krvou. Zdalo sa, akoby chcel niečo povedať, niektoré svaly v tvári sa mu mykali ako zasiahnuté galvanickým prúdom.

Trvalo to pár minút, no potom zreval, akoby precitol z letargie: „Vacek, poď sem!“

„Rozkaz, pán rottenführer!“ odvetil Vacek a sekol sa do pozoru pred svojím pánom.

„Počul si, čo tu natrepala tá židovská sviňa?“

„Áno prosím, pán blockführer,“ odpovedal Vacek poslušne.

„Tak mu daj, čo si zaslúži!“ rozkázal Schlage.

Vacek utekal ku schodom, kde mal položený obušok. Zodvihol ho, vrhol sa na Paskusa a udel ho zopár ráz po hlave, až padol mŕtvy na zem. Potom Vacek odviekol nehybné telo na kopu mŕtvol.

Výsledkom nedeľného ranného športu bolo 35 zabitých, ktorí teraz ležali na dvore bloku 11. Schlage, ktorý so zadostučinením sledoval Vacekovo počínanie, obrátil sa teraz na nás a cynicky sa opýtal: „Chce ešte niekto predniesť nejakú sťažnosť?“

Zatiaľ čo pohľadom blúdil po našich radoch, starosta bloku na jeho znamenie povelom: „Pohov!“ skončil poludňajší sčítací apel. Pravdaže, kto si myslel, že tým sa šikanovanie skončilo, bol na veľkom omyle.

Úplne vysilení sme sa stavali za drevené pulty s čajom, ktorý nám mali vydávať už ráno a medzitým dávno vychladol, a robili sme si nádeje, že dostaneme plnú šálku. Samozrejme, márne. Ale to nebolo nič nové. Vacek ešte vždy lietel po dvore ako blázon, rozhadzoval rukami a vykrikoval, že lotri ako my nemajú právo na nič, ani na hovno, jedine a len na to – a pritom ukazoval dohora –, aby vyleteli hore komínom. Potom nareval na izbovú službu, aby čaj vyliali do kanála. S vyschnutým hrdlom a lačným pohľadom sme sa museli preniesť aj ponad túto ďalšiu beštialitu. Nemohol som pochopiť, prečo to Vacek robí, veď aj on bol väzeň ako my. Uvažoval som, či náhodou nie je špicel. Ale to by sa predsa správal inak a pokúšal by sa získať našu dôveru. Až neskôr som sa dozvedel, že Vacek bol jedným z prvých takzvaných väzenských funkcionárov v Osvienčime. Pripojil sa tu ku skupine tridsiatich recidivistov, ktorých

v koncentračnom tábore Sachsenhausen špeciálne vycvičili na tieto úlohy. Už tam boli ako prominentní ríšskonemeckí väzni obávanými táborovými funkcionármi. Rapportführer Palitzsch ich všetkých už v máji 1940 zobral so sebou do novozaloženého koncentračného tábora v Osvienčime, kde mali praktizovať brutálne metódy zaužívané v koncentračných táboroch, ktoré na nemeckej pôde existovali od roku 1933. Táto skupina recidivistov a ich odchovancov, medzi ktorých patrila aj Vacek, mala vo väzenskej samospráve v Osvienčime mimoriadne privilegované postavenie a esesáci si ich cenili. Ako táboroví funkcionári nemuseli telesne pracovať a fakticky mali neobmedzenú moc nad životom a smrťou svojich spoluväzňov. Dostávali viac a lepšieho jedla, nosili vysoké kožené čizmy, väzenské uniformy na mieru a mali ešte mnohé ďalšie výhody a privilégia. Vacek si ich však dlho neužil. Na jeseň 1942 zomrel v lazarete na škvrnitý týfus. Keď sa ošetrovatelia dozvedeli, aký sadistický zabijak to bol, odbavovali sa mu vraj po smrti do úst.

Ani potom, keď vyliali čaj do stoky, nemali sme pokoj. Teraz nariadili filcung. V menších skupinách sme stáli na dvore a hľadali sme si v páskovaných košeliach vši. S touto pliahou sme sa veľa natrápili a v košeliach sa nám len tak hemžili. Lovil som ich jednu po druhej a pučil tie hnusoby medzi nechtami palcov. Ostatní robili to isté.

Medzi mnohými heslami na stenách bloku sa vynímalo jedno vyzývavo cynické: „Jedna voš – tvoja smrť.“ Nebolo to nadsadené, lebo tento prípad mohol kedykoľvek nastať. Jedna voš mohla človeka nakaziť škvrnitým týfusom a to v Osvienčime znamenalo istú smrť. Ale aj každá voš, ktorú pri kontrole košiel objavil daktorý kápo či izbová služba, mohla mať tie najhoršie následky. Vyplývalo to z logiky „osvienčimskej spravodlivosti“. Pretože väzeň, u ktorého po nariadenom filcungu našli ešte jednu voš, nesplnil rozkaz. Čiže ho odoprel vykonať a musí za to byť prísne potrestaný.

Že voda z kohútikov tiekla iba kedy-tedy a že sme nemali

mydlo ani uterák, to už nikoho nezaujímalo. Po odvšívovaní pokračovala šikana ďalej, zamestnali nás tým, že sme museli ošetrovať špinavým olejom tvrdé, nepoddajné remenné zvršky svojich drevákov. Potom sme museli pretrpieť krvavú procedúru „holenia“, ktorá sa konala raz do týždňa. Britvy, ktoré používali holiči, boli už také tupé, že chlpy z brady skôr vytrhávali ako holili. Paskus je tohto všetkého ušetrený, pomyslel som si, keď som videl, ako odnášači mŕtvol nakladajú jeho mŕtve telo na drevenú káru, na ktorej odvážali zabitých.

Medzitým bolo už poludnie. Izbová služba dovliekla na drevených nosičoch kotly, z ktorých sa parilo. Po dvore sa širila vôňa riedkej polievky, o ktorej možno skutočne povedať všetko iné, len nie to, že by bola chutná. Lačno sme ju vdychovali. Znova sme ožívali, zabudli sme na šikanu, muky a zabíjanie. Všetky zmysly sa sústredili na žbrndu z kŕmnej repy a rozvarených, nahnitých zemiakov, ktorá síce vždy mala rovnakú chuť, ale predsa na nejaký čas dala prežiť. Polievka tu bola elixírom života a pre každého bola veľká udalosť, ak sa mu občas pošťastilo ukoristiť porciu navyše.

Bol som už taký zažiadaný, že som ledva obstál v dlhom rade, kým mi jeden z izbovej služby člapol naberačkou polievku do červeného, už zhrdzaveného smaltovaného ešusu. Po lyžici som ani nesiahol, pomaly som chlípal rovno z ešusu, vychutnával som každý hlt. Pritom som mal pocit, akoby sa mi prinavracala životná energia. Lenže súčasne som sklamané zisťoval, že polievky je čoraz menej. Dychtivo som vylízal posledné zvyšky. Potom som skôr smädny ako hladný išiel na izbu v bloku, kde som musel absolvovať prikázaný nedeľný odpočinok.

Každá dvojica väzňov, ktorá ležala na priči vedľa seba, vyfasovala od izbovej služby jednu deku. Lahol som si sa spodné lôžko v blízkosti dverí. Vedľa mňa ležal väzeň, ktorý mohol mať takých 25 alebo 26 rokov. Spoločná pričňa, ktorú sme zdieľali, nás zbližila, a tak sme sa vo všeobecnom hluku, ktorý tam panoval, dali do reči aj my.

„Odkiaľ si?“ spýtal som sa ho.

„Pas compris, camarade,“ odvetil.

„Nevieš po nemecky?“ spytoval som sa ďalej.

„Un petit peu, as beaucoup,“ odpovedal mi.

„Ja sa volám Filip a pochádzam zo Slovenska,“ pokúšal som sa mu vysvetliť.

Porozumel. „Moi, Maurice de l'Algérie; Je suis venu de Drancy.“ Potom povedal: „Moi kaputt, par ici všetko kaputt.“ Gestami a zajakavými slovami sa mi snažil vysvetliť, že všetci, čo sme tu, skôr či neskôr pôjdeme hore komínom.

Potom sa zrazu zjavil vo dverách Schlage. „Tak bude tu už konečne ticho, vy všivaví sráči, veď vám ja ukážem!“ reval roz-zúrený. V tej chvíli zavládlo ticho a izbová služba, aby zakryla svoj strach pred esesáckymi hrdlorezmi, všetkých väzňov, čo ešte neležali na priči, hnala palicami do vedľajšej kóje. Schlage sa uvoľnene oprel o dvere a s uspokojením sledoval, čo stvára-jú jeho kreatúry. Ešte raz sa panovačne poobzeral a potom sa vzdialil.

Teraz bolo ticho, len kedy-tedy niekto zakašľal alebo zastonal. Väčšina väzňov bola taká vyčerpaná, že upadli do spánku. Mnohí chrápali, aj ja som túžil po spánku, ale nemohol som zaspať. Stále som musel myslieť na Dr. Paskusa. Čoraz väčšími ma mučil smäd. Jazyk sa mi lepil na podnebie a mal som úplne zoschnuté hrdlo. Vykradnúť sa k vodovodu v bloku by vôbec nemalo zmysel, lebo tam voda väčšinou netiekla.

Môj sused bol na tom podobne. Niečo šomral, ale nerozumel som mu. Preto som sa ho spýtal po nemecky: „Čo hovoríš?“

„Aqua, aqua,“ odvetil. „Aqua, apel.“ Mimikou a gestami sa mi snažil vysvetliť, čo mieni urobiť. Napokon som vyrozumel, že chce aj so mnou vyklízuť na dvor. Tam stáli už teraz kade s čajom na večer, takže by sme mali príležitosť uhasiť svoj smäd. Nápad sa mi páčil. A zdalo sa, že je to aj dobre načasované, lebo skoro všetci spali. A čo ma ešte väčšími utužovalo v odhodlaní uskutočniť Mauricov plán, bola predstava, že by Vacek večer

znova mohol rozkázať, aby čaj vyliali. Nádej, že by som čoskoro mohol uhasiť trýznivý smäd, zahнала strach, že by nás mohli prichytiť. Potichučky sme sa s Mauricom zošuchli z prične a po špičkách sme sa prikradli k odchyleným dverám. Maurice vystrčil hlavu, poobzeral sa vpravo, vľavo a dal mi znamenie, aby som ho nasledoval. Opatrne sme sa zakrádali ďalej a napokon sme sa celkom nehlučne, z kroka na krok dostali dolu po kamenných schodoch. Na dvore vládlo hrobové ticho. Pohľad mi utkvel na čiernom múre vpravo, kde sa vykonávali popravy; šibenici v kúte som nevenoval pozornosť. Mňa zaujímali jedine dve drevené kade s čajom, ktoré stáli vedľa seba po ľavej strane. Nepričettí od smädu sme sa na ne vrhli. Moja vychudnutá, skrivená tvár sa na chvíľu odzrkadlila na tmavej hladine tekutiny. Zľakol som sa svojho obrazu, ale iba na zlomok sekundy. Naklonil som sa nad kaďu, najprv som si opatrne omočil pery a potom som dychtivo a s pôžitkom chlípal vlažný čaj, ktorý ma trochu osviežil. Mierne som zodvihol hlavu, aby som sa nadýchol, rukami sa ešte vždy opierajúc o okraj kade. Potom som ďalej nasával do seba životodarnú tekutinu.

Zrazu som pocítil, ako ma odzadu niekto surovo zdrapil za zátylok a hlavu mi nasilu tlačí do kade. Pokúšal som sa vykrútiť a vytrhnúť z drsného zovretia. Márne. Keď som zúfalo zalapal ústami po vzduchu, mal som už hlavu vtlačenú tak hlboko v kadi, že mi čaj vnikal do pľúc. Hučalo mi v ušiach a myslou mi preblesklo, že ma topia ako potkana. Potom som stratil vedomie.

Tupá bolesť v krížoch, dunenie v hlave a čudný praskot v ušiach ma presvedčili, že som ešte nažive. Uvedomil som si, že ležím na zemi. Ešte nie celkom pri vedomí som začul, ako niekto vrieska: „Podme, podme, vstať! Vy prekliati židobolševici! Pohyb, pohyb! Vstávaj! Vstávaj!“ Pichľavé bolesti mi nedali otvoriť oči. Keď som sa napokon predsa len pozrel hore, vynorili sa mi obrisy nejakých postáv. Úplne som precitol a spoznal som veliteľa bloku Schlageho a jeho blokového pisára Vaceka.

Krpatého SS-führera, ktorý sa k nim pridala a s ktorým som sa večer mal ešte znova stretnúť, som videl prvý raz.

Zrejme čakali, kým sa opäť preberieme. Ponoriť nás do kade s čajom, to sa im iste zdalo slabým trestom za to, čo sme spáchali. Určite nás čakalo čosi horšie ako to, čo sme práve skúsili.

Ťažko som sa zodvihol. Zdesil som sa, keď som uvidel Maurica, ako smrteľne bledý leží ešte nehybne na zemi. Po chvíli sa však aj on prebral a zodvihol sa. Vacek nás zaviedol hore schodmi do bloku. Tam nás oproti miestnosti veliteľa bloku postavil tvárou k múru. Už som sa ledva držal na nohách a bál som sa, čo teraz bude.

Ako sme tak stáli a čakali, predstavoval som si, čo by mohlo ďalej s nami byť. Možno počkajú, kým budeme zase ako-tak pri sile a budeme musieť „športovať“. V duchu som už počul povely „K zemi! Vztyk! Pochodom – v chod! Rýchlejšie! A behom! K zemi!“ Ako guľky vypálené z guľometu, ktoré neznamenaajú nič iné než prelúdium k smrti. Nenápadne som preniesol váhu tela z jednej nohy na druhú, aby som si trochu uvoľnil kčce v končatinách. Ale hlavu som sa neodvážil obrátiť. Každý najmenší šuchot mi naháňal panický strach. Každú chvíľu som sa ľakal, že už idú naši mučiteľia. Akoby zastal čas. Sekundy boli ako večnosť, mozog mi horúčkovo pracoval. Vo fantázii sa mi premietala celá škála múk, ktorými prejdú väzni, kým ich utýrajú: 25 úderov po holom zadku; visieť na spútaných rukách, hladovka v tmavej cele; šport na dvore... toho som sa bál najväčšmi. Možno by som zvládol stokrát alebo aj stopäťdesiatkrát sa znova zviechať zo zeme. Ale raz by to istotne dopadlo tak, že by som nemal viac silu vstať. A potom ma Vacek odpraví takisto ako tých 35 ďalších dnes ráno.

Od samého strachu mi skoro ušlo, že niekto zazvonil a vchodové dvere sa odomkli. Až keď Schlage zreval: „Practe sa z bloku, vy zločinci!“, vybehli sme s Mauricom na dvor, kde už čakal službukonajúci esesák a hnal nás k východu. Pri hlavnej bráne tábora nás odovzdal dvom esesákom, čo tam stáli. S namie-

renými zbraňami nás viedli poza izbu veliteľa bloku smerom doprava. Počítal som s tým, že mi každú chvíľu vpália guľku do hlavy.

Miesto toho som odkiaľsi, nemohlo to byť ďaleko, začul hudbu. Neomylné som spoznal schubertovské melódie. A určite v podaní výborného orchestra. Hudba zatlačila trochu do úzadia moje chmúrne myšlienky o smrti. Pretože ak niekde so sprievodom orchestra znie Schubertova pieseň „Tíško letia moje piesne nocou za tebou“, pomyslel som si, malo by tam predsa len byť aj trošku miesta pre ľudskosť.

Keď sme pod eskortou esesákov prešli asi sto metrov, vynorila sa pred nami zvláštna budova s plochou strechou. Za ňou sa týčil k nebu okrúhly komín z červených tehál. Stráž nás cez drevenú bránu zaviedla k tej budove. Nachádzali sme sa na dvore, ktorý bol od vonkajšieho sveta oddelený múrom. Napravo od nás stála budova s vchodom uprostred. Nad dvermi visela železná kovaná lampa. Pod ňou stál ešte mladý, ryšavý esesák s dištinkciami unterscharführera a výhražne sa oháňal obuškom. Neskôr som sa dozvedel, že sa volal Stark. Privítal nás slovami: „Practe sa dnu, prašivci!“ a hnal nás cez dvere do nejakej chodby. Boli sme celkom zmätení a nevedeli sme, do ktorých na bledomodro natretých dverí máme ísť. „Rovno, vy posrani!“ kričal Stark a roztvoril jedny dvere. V kročili sme do miestnosti, kde nás zarazil vlhký pach a dusivý, štiplavý dym. Nejasne sa dali rozoznať obrysy mohutných pecí. Nachádzali sme sa v spaľovni osvienčimského krematória. Okolo pobiehalo niekoľko väzňov so šestčípou židovskou hviezdou na uniformách. Keď sa cez dym a čmud prebili lenivé plamene, uvidel som v murovaných kvádroch z červených tehál dva veľké otvory. Boli to liatinové železné spaľovacie pece, ku ktorým väzni zväžali na káre mŕtvol. Stark teraz roztvoril pred nami ďalšie dvere, oboch s Mauricom nás zdrapil a odviekol do väčšej haly vedľa spaľovne.

Medzi kuframi a ruksakmi ležali pred nami krížom-krážom

naváľané kopy mŕtvych mužov a žien. Stŕpol som od ohromenia. Veď ja som vôbec nevedel, kde som a čo sa tu deje. Až keď ma Stark z celej sily ovalil a zŕukol: „Poďme, poďme! Vyzliekať mŕtvoly!“, donútil som sa aj ja robiť to isté, čo robili niekoľkí ďalší väzni, ktorých som si všimol až teraz. Predo mnou ležala mŕtvola ženy. Najprv som jej vyzul topánky. Ruky sa mi pri tom triasli a keď som jej začal sťahovať pančuchy, chvel som sa na celom tele. Prvý raz v živote som sa dotýkal mŕtvoly. Nebola ešte úplne vychladnutá. Ako som jej sťahoval z nohy pančuchu, trochu sa natrhla. Stark si to všimol, znova mi vrazil a rozčuľoval sa: „Čo je to za robota! Dávaj pozor a čiň sa! Tie veci sa ešte použijú!“ Chcel mi ukázať, ako sa to správne robí, prešiel k druhej mŕtvole a začal jej sťahovať pančuchy. Ale ani jemu sa to nepodarilo bez natrhnutia. Strach pred ďalšími údermi, hrozný pohľad na nahádzané mŕtvoly, štipľavý dym, hučanie ventilátorov a praskot vysokých plameňov zo spaľovne, celé to chaotické infernum tak ochromilo moje orientačné a mozgové schopnosti, že som každý rozkaz poslúchol ako zhypnotizovaný. Až postupne som si začal uvedomovať, že predo mnou ležia ľudia, ktorých museli iba nedávno zabiť. Len som si nevedel predstaviť, ako ich toľkých mohli usmrtiť naraz.

Keď sa Stark vrátil, odvelil nás s Mauriceom do spaľovne. Každému strčil do ruky dlhú rašpľu a ťažké kladivo, a prikázal nám, aby sme nimi odstránili škvaru z roštov v peciach, ktoré práve nie sú v prevádzke. Maurice ani ja sme dosiaľ nič také nerobili, takže sme vlastne nevedeli, čoho sa máme chytiť. Tak sa stalo, že sme rašple nestrčili do priškvŕkutej vrstvy na rošte, ale do vymurovaného priestoru na popol a poškodili sme šamot. Keď to Stark zistil, vyhnal nás späť do márnice a zavolať Fischla, ktorý sa mal neskôr stať našim predákom. Ten sa pustil do čistenia roštov. Maurice a ja sme ďalej vyzliekali mŕtvoly. Obozretne som sa poobzeral po miestnosti, kde ležali mŕtvi. Vzadu som objavil na betónovej podlahe malé, zelenomodré

kryštáliky. Boli rozsypané pod otvorom, prerazeným cez povalu. Tam bol namontovaný aj veľký ventilátor, ktorého vrtuľa sa s bzukotom krútila. Všimol som si, že tam, kde boli roztrúsené kryštály, neležali vôbec žiadne mŕtvolky, zatiaľ čo ďalej, najmä blízko dvier, sa ich váľali celé kopy.

Pobyt v tábore už veľmi nahlodal moje zdravie. Bol som zoslabnutý od hladu, opuchli mi nohy a podošvy som mal doráňané od drsných drevákov. Preto nie div, že pri tom zhone, ktorý tu bol, som túžil po chvíľke pokoja. Ostro som sledoval každý Starkov pohyb, aby som si mohol nebadane vydýchnuť. Tá chvíľa sa naskytla, keď prešiel vedľa do spalovne. Pohľad mi padol na pootvorený kufor, v ktorom som objavil potraviny, asi to mal byť proviant na cestu. Jednou rukou som predstieral, akoby som sa zamestnával vyzliekaním mŕtveho, a druhou som sa prehraboval v kufri. Vylovil som z neho trojuholníkový syr a makovník, len som nespúšťal oči zo dvier, aby ma neprekvapil Stark. Zakrvavenými a špinavými rukami som rozlomil koláč a pažravo som ho zhltol ako divé zviera. Akurát som ešte stihol uchmatnúť kus chleba, a Stark bol už späť. Kôp šatstva sa mu zrejme ešte málilo, tak nás naháňal ďalej, reval a mlátil nás, že sa máme pohnúť. Do ďalšej hodiny sme vyzliekli hádam sto mŕtvol. Teraz tam ležali nahé a mohli ich spopolniť.

V druhom kufri som našiel okrúhlu škatuľu syra s nápisom „Liptovský svätý Mikuláš“, v ďalšom ležalo viacero zápalkových škatuliek s nálepkou „Slovenské zápalky“. Teraz som si všimol už aj tváre mŕtvych a zhrozil som sa, keď som spoznal istú bývalú spolužiačku. Určite to bola ona, Jolana Weisová. Jej starý otec bol v mojom rodnom meste Sereď správcom mikve, židovského rituálneho kúpeľa. Nie, nebol to zlý sen. Neomylne som ju spoznal, len čo som zazrel jej tvár. Aby som si bol úplne istý, dotkol som sa jej ruky, vedel som, že ju mala od detstva chromú, a definitívne som sa presvedčil. Ešte jednu mŕtvu som spoznal. Bola to Rika Grünblattová, naša susedka zo Serede. Hoci väčšina mŕtvych mala na sebe civilné šaty, na dlážke ich

niekoľko ležalo aj vo vojenských uniformách, na chrbte označených dvoma širokými červenými pásmi a čiernymi písmenami SU, teda sovietski vojnoví zajatci.

Fischl medzitým vyčistil rošty. Keď Stark vydal rozkaz, že všetky nahé mŕtvolky treba po mokrej dlážke odtiahnuť k peciam, horelo vo všetkých šiestich. Fischl potom prešiel od jedného mŕtveho k druhému a železnou tyčou roztvoril všetkým ústa. Keď objavil zlatý zub, vytrhol ho kliešťami a hodil do plechovice. Mŕtvi, okradnutí o všetko, mali teraz padnúť za obeť plameňom a premeniť sa na dym a popol. Stark vydal rozkaz, aby zapli ventilátory. Na stlačenie gombíka sa začali otáčať. Po chvíli sa Stark pozrel do pecí a keď sa presvedčil, že oheň dobre horí, ventilátory znova vypli. Na jeho povel „Do pece!“ sa každý z nás chopil práce, ktorá mu bola vopred pridelená.

Bolo mi jasné, v akej nebezpečnej situácii som sa ocitol. Momentálne bola len jediná šanca, ako si predĺžiť život, hoci len o pár hodín či dní. Musel som Starka presvedčiť, že dokážem všetko, čo očakáva od robotníka v krematóriu. Tak som teda vykonával všetky rozkazy ako automat.

Po prekonaní prvého šoku som sa začal trochu rozhliadať po novom prostredí. Keď ste vošli z plynovej komory do spalovne, po ľavej strane stáli dve pece a štyri po pravej. Dve tvorili vždy jeden komplex. Prostriedkom miestnosti viedla priehlbina, asi tak meter široká a 20 až 25 centimetrov hlboká, a v tej bola uložená koľaj. Mohla merať asi 15 metrov. Vybočovalo z nej šesť asi štvormetrových priečných koľají, ktoré viedli k peciam. Na dlhej koľaji bola pohyblivá výhybka, ktorá sa posúvala hore-dolu. Pomocou nej sa dal presunúť vozeň na priečnu koľaj. Liatinový plošinový vozeň mal skriňový nástavec z oceleového plechu. S nástavcom bol vysoký presne meter, takisto široký a asi 80 centimetrov dlhý. Vzadu bolo po celej šírke upevnené železné madlo. Vpredu vyčnievala plošina z hrubého oceleového plechu, dlhá presne dva metre. Mala bočnice, vysoké 12 až 15 centimetrov.